

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Małgorzaty Zaborowskiej,
pt.:

**„ELEMENTY WYCHOWAWCZE I EDUKACYJNE KSZTAŁTUJĄCE POSTAWĘ
OPIEKUNA OSÓB STARSZYCH”,**

przygotowanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Barbary Nowak, prof. UKEN,
w Wydziale Pedagogiki i Psychologii, Kierunek: Pedagogika, Kraków 2025.

Recenzja przygotowana przez ks. prof. dra hab. Kazimierza Pierzchałę, Katolicki
Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Wydział Nauk Społecznych i Technicznych, Instytut
Pedagogiki, Katedra Pedagogiki Chrześcijańskiej i Biografistyki Pedagogicznej, Aleje
Raławickie 14, 20-950 Lublin, <https://orcid.org/0000-0001-9972-943X>, Lublin 2026.

W oparciu o uchwałę Rady Dyscypliny Pedagogika Uniwersytetu Komisji Edukacji
Narodowej w Krakowie wyznaczającej recenzentów rozprawy doktorskiej w postępowaniu
w sprawie nadania **mgr Małgorzacie Zaborowskiej** stopnia doktora
w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika, zlecającej przygotowanie
recenzji rozprawy doktorskiej przedstawiam co następuje:

Zgodnie z treścią art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku *Prawo o szkolnictwie wyższym
i nauce* (Dz. U. 2018 poz. 1668, tj. Dz. U. z 2024 r. poz. 1571, 1871, 1897, z 2025 r. poz. 619,
620, 621, 622, 1162) rozprawa doktorska powinna prezentować ogólną wiedzę teoretyczną
kandydata oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, a jej
przedmiotem winno być oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Przedłożona do
recenzji praca doktorska zostanie oceniona zgodnie z treścią wskazanego artykułu.

Dobry tekst naukowy powinien być precyzyjny, logiczny i przejrzysty, opierać się
na specjalistycznej terminologii i mieć klarowną strukturę (Wprowadzenie,
Metodologia, Wyniki, Dyskusja, Zakończenie), prezentujący nowe lub ugruntowaną
wiedzę w sposób obiektywny. Kluczowe są: dobrze zdefiniowany problem badawczy,
rzetelna metodologia, jasne przedstawienie wyników i pogłębiona dyskusja, a całość
powinna być napisana stylem obiektywnym, bez emocjonalnych wtrąceń.

Ocena rozkładu pracy doktorskiej, w tym informacje o jej poszczególnych częściach składowych

Recenzowana praca w swojej strukturze obejmuje Wstęp, część teoretyczną i empiryczną, które są kluczowymi elementami pracy naukowej, i które kolejno wprowadzają (temat, cele, strukturę), wyjaśniają pojęcia i kontekst teoretyczny (przegląd literatury) oraz prezentują i analizują wyniki własnych badań (metodologię, dane). Mankamentem jest połączenie **w jeden rozdział** opisu metodologii badań z badaniami własnymi oraz brak Zakończenia. Szerzej w dalszej części recenzji.

We wstępie czytamy: „Układ i konstrukcja pracy zostały przyjęte według charakterystycznych dla rozpraw doktorskich schematów. Wynika to z faktu oczywistego w tej mierze wyboru, podążania dobrymi wzorami będącymi pochodną wieloletnich badań naukowych w tym prowadzonych zarówno przez metodologów jak również praktyków przekładających swoje doświadczenia na język nauki” (s. 6). Do czego mam duże wątpliwości.

Dysertacja obejmuje sześć rozdziałów, interdyscyplinarnych rozważań naukowych na 302 ponumerowanych stronach, 18 wykresów, 1 tablicę, 3 tabele, 1 rycinę, 98 pozycji zwartych literatury, 31 pozycji artykułów z czasopism, 14 raportów i źródeł prawa oraz 20 pozycji z netografii.

W pierwszym rozdziale pt.: „WPŁYW PROCESU STARZENIA SIĘ JAKO WYZWANIE DLA INSTYTUCJI PAŃSTWA KREUJĄCYCH POLITYKĘ SPOŁECZNĄ” Kandydatka przedstawiła fizyczne, emocjonalne oraz społeczne aspekty procesu starzenia się, wyzwania związane z etapami procesu starzenia oraz opisała proces starzenia się i jego wpływ na adaptację osób starszych w społeczeństwie nowych technologii.

Drugi rozdział pt.: „ROLA OPIEKUNA OSÓB STARSZYCH JAKO KLUCZOWEGO ELEMENTU PRAWIDŁOWEGO FUNKCJONOWANIA SPOŁECZEŃSTWA” – koncentruje się na opisie funkcji i roli opiekuna osób starszych w globalnym społeczeństwie, opisie istoty i znaczenia opieki nad osobami starszymi dla dobrostanu społecznego oraz opisie kompetencji społecznych opiekuna osób starszych.

Trzeci rozdział pt.: „UMOCOWANIE PRAWNE ZAWODU OPIEKUNA OSÓB STARSZYCH” opisuje wpływ wartości i norm społecznych na kształtowanie się roli opiekuna osób starszych na tle źródeł prawa, z kolei prezentuje zawód opiekuna osób starszych w świetle

norm prawa RP oraz wskazuje adaptację norm prawnych UE do polskiego systemu zabezpieczenia społecznego.

W czwartym rozdziale pracy pt.: „METODY DYDAKTYCZNE WYKORZYSTYWANE W PROCESIE EDUKACJI OPIEKUNÓW OSÓB STARSZYCH” Kandydatka analizuje typologię metod dydaktycznych realizowanych w procesie szkolenia opiekunów osób starszych, tradycyjne metody nauczania: charakterystyka, narzędzia, ocena skuteczności oddziaływania oraz innowacyjne techniki edukacyjne w obszarze adaptacji opiekunów osób starszych.

W rozdziale piątym pt.: „KIERUNKI I WEKTORY ROZWOJU POLSKIEJ POLITYKI SPOŁECZNEJ W DOMENIE OPIEKUNA OSÓB STARSZYCH” Kandydatka przedstawia i opisuje pracę opiekuna osób starszych na przykładzie wybranych państwowych instytucji życia społecznego, ponadto opisuje sektor prywatny świadczeń socjalnych wobec wyzwań związanych z opieką na osobami starszymi i w końcu domy senioralne jako element całodobowej opieki nad osobami starszymi.

W rozdziale szóstym dysertacji pt.: „METODOLOGIA BADAŃ NAUK SPOŁECZNYCH W ZAKRESIE PRACY SPOŁECZNEJ” Kandydatka opisuje zastosowane metody (ogólne podejście), techniki (sposób zbierania danych) i narzędzia, a także co zostało zbadane (przedmiot, cel) i na jakiej grupie, uzasadniając każdy wybór dla zapewnienia wiarygodności wyników. Rozdział ten dostarcza szczegółowych informacji na temat założeń i metodologii, które były kluczowe dla realizacji badań, ŁĄCZĄC OPIS METODOLOGII BADAWCZEJ I BADANIA WŁASNE. Więcej nt. w dalszej części recenzji.

Rozdział ten obejmuje po kolei: Przyjęty paradygmat badań; Przedmiot i cel badań; Problemy badawcze; Teren badań; Organizację oraz przebieg badań; Metodologię badań w naukach społecznych: zarys problemowy; Analizę badań na podstawie wybranych metod badawczych (w tym: Metodę studium przypadku, Metodę studium przypadku – opis przypadków; Metodę analizy porównawczej, Metodę scenariuszową) i na koniec Charakterystykę osób badanych.

Sama Autorka podaje „Perspektywa badawcza oraz wstępne założenia dla pracy doktorskiej nad „Elementami wychowawczymi i edukacyjnymi kształtującymi postawę opiekuna osób starszych” opierają się na podejściu interdyscyplinarnym, uwzględniającym zarówno obszary pedagogiki, gerontologii, psychologii społecznej, jak i aksjologii.

Kombinacja tych perspektyw umożliwi holistyczne spojrzenie na relacje międzypokoleniowe oraz na wpływ edukacji na jakość opieki nad seniorami. Połączenie wszystkich perspektyw pozwala na holistyczne spojrzenie na rolę opiekuna, wychodząc poza tradycyjne ujęcia i stawiając nacisk na znaczenie edukacji jako fundamentu dla jakości opieki” (s. 156).

Kolejnym elementem dysertacji są: „REKAPITULACJA, WNIOSKI I REKOMENDACJE”.

W sumie struktura dysertacji jest przemyślana i spójna z tematem, identyfikując luki i potwierdzając wkład w naukę. Kwestia nowatorskiej konstrukcji zostanie poruszona w dalszej części recenzji.

Ocena zastosowanego piśmiennictwa

Zdaniem recenzenta praca doktorska została oparta zarówno o polską jak również zagraniczną literaturę przedmiotu badań naukowych. Dominują opracowania w drukach zwartych oraz artykuły naukowe, rozdziały w pracach pod redakcją. Istotną częścią rozprawy doktorskiej co jest znamienne dla współczesnej nauki są materiały netograficzne zwłaszcza w postaci tekstów mających często charakter źródeł umieszczanych na portalach internetowych przez wyspecjalizowane w obrębie poruszanej w rozprawie tematyki badawczej ośrodki analityczne.

Wskazanie oraz ocena celu pracy / badań

Głównym celem recenzowanej pracy doktorskiej jest zbadanie wpływu badanych elementów na postawę opiekuna osób starszych oraz określenie, w jaki sposób odpowiednie szkolenie i wsparcie mogą poprawić jakość opieki nad seniorami. Kandydatka wskazuje także na cele szczegółowe (s. 165-166). Brak jest jednak wskazania w pracy celu teoretycznego, poznawczego i praktycznego. Szerzej w dalszej części recenzji.

Praca ta ma na celu nie tylko pogłębienie wiedzy na temat roli i postawy opiekuna osób starszych, lecz także zidentyfikowanie metod umożliwiających skuteczniejsze przygotowanie ich do wykonywania swoich obowiązków. Wprowadzenie odpowiednich programów edukacyjnych oraz doskonalenie istniejących praktyk ma służyć lepszemu dostosowaniu procesów kształcenia do aktualnych i przyszłych potrzeb

społeczeństwa, w którym rola opiekuna seniorów nabiera coraz większego znaczenia. Wnioski z badań powinny również pomóc w stworzeniu ram, które będą wspierać profesjonalizację tego zawodu, a tym samym przyczynią się do poprawy jakości życia seniorów oraz ich rodzin.

W przypadku przedstawionego tematu, badanie skoncentrowane jest na wpływie opieki nad osobami starszymi na ich jakość życia. To zagadnienie wymagało zbadania, w jaki sposób różne formy wsparcia i opieki, zarówno formalnej, jak i nieformalnej, mogą wpływać na satysfakcję życiową seniorów, ich zdrowie psychiczne oraz fizyczne, a także na poczucie bezpieczeństwa i autonomii.

Zrealizowanie celu dysertacji polega na potwierdzeniu, że postawione zadania badawcze (cel główny i szczegółowe) zostały w pełni osiągnięte poprzez dogłębną analizę, zebranie danych, weryfikację hipotez i sformułowanie wniosków, które są bezpośrednim odzwierciedleniem uzyskanych wyników. Odniesienie się do celu w badaniu oznacza, że cała praca, od wprowadzenia, przez metodologię, aż po wnioski, musi być spójna, logicznie powiązana i skupiona na odpowiedzi na zadane pytania badawcze.

Kandydatka zrealizowała w pełni cel dysertacji doktorskiej, co przekłada się na twórcze i oryginalne rozwiązanie postawionego problemu badawczego, co wiąże się z wniesieniem nowej wiedzy (wkładu) do danej dziedziny, przedstawieniem własnych wniosków, propozycji normatywnych oraz wykazaniem się opanowaniem odpowiednich metod badawczych. Kluczowym jest oryginalne ujęcie tematu, przeprowadzenie wystarczającej analizy, formułowanie własnych stanowisk i rozwiązań, a także gotowość do modyfikacji podejścia w trakcie pracy.

Wskazanie oraz ocena zastosowanych metod badawczych

Zacznę od oceny postawionego pytania badawczego, czyli istotnego dla pracy problemu. Odpowiedź znaleźć już można we wstępie, w którym Autorka przedstawiła także główną perspektywę metodologiczną dysertacji.

Cytuję Kandydatkę (s. 167) „Badanie **może** obejmować zarówno analizę literatury, jak i prowadzenie badań terenowych, wywiadów z seniorami, opiekunami

osób starszych, pracownikami instytucji opieki oraz analizę treści dokumentów związanych z edukacją, wychowaniem i opieką nad seniorami”, w którym „może” jest chyba nie najlepiej dobrane.

Dosyć niezrozumiałym jest umieszczenie w podrozdziale „**6.3. Problemy badawcze**” (s. 167): Metody, techniki i narzędzia badawcze (s. 169), Dobór grupy badawczej (s. 170), Teren badań i sposób przeprowadzenia badań (s. 171) i w końcu: Problemy i hipotezy badawcze (s. 172-174). Cytuję zapis z dysertacji: „Oto problemy badawcze i hipotezy, które **moga** być przedstawione w pracy doktorskiej na temat wpływu elementów edukacyjnych i wychowawczych na postawę opiekuna osób starszych, to:” – słowa „mogą być” są trochę mało trafne. W końcu Kandydatka stawia 4 problemy badawcze oraz 4 hipotezy – w sposób prawidłowy. Szerzej nt. hipotez w dalszej części recenzji.

Wybrane metody badawcze zastosowane w niniejszej pracy są starannie dobrane, umożliwiające wszechstronne i dogłębne zrozumienie problematyki WYCHOWAWCZEJ I EDUKACYJNEJ KSZTAŁTUJĄCEJ POSTAWĘ OPIEKUNA OSÓB STARSZYCH. Realizując podjęty problem badawczy, Autorka przeanalizowała obszerną bibliografię, która oprócz pozycji książkowych ze względu na dynamiczny rozwój tej dziedziny zawiera obszerny materiał ze stron internetowych (netografię) z kraju i zagranicy, bez których trudno by było wykazać powagę problematyki badawczej. Kandydatka korzystała też z różnych metod badawczych z obszaru nauk społecznych. Wybór metod badawczych obejmował zarówno podejścia jakościowe, jak i ilościowe, co pozwoliło na uzyskanie pełnego obrazu dynamiki tego procesu oraz jego różnorodnych aspektów.

W dysertacji Kandydatka zastosowała 3. metody badawcze: **studium przypadku, analizy porównawczej oraz scenariuszową.**

Połączenie tych metod pozwala na holistyczne i wielowymiarowe badanie:

- Studium przypadku dostarcza głębi (jednostkowe, bogate dane) – pozwala na uzyskanie bogatej wiedzy praktycznej, zrozumienie przyczynowo-skutkowe, a dzięki różnorodności narzędzi (obserwacja, analiza dokumentów) daje szeroką perspektywę, co jest cenne w jakościowych badaniach edukacyjnych;
- Analiza porównawcza dodaje szerokości (identyfikacja wzorców) – umożliwia generalizację (w ograniczonym zakresie), identyfikację czynników wpływających na

sukces lub porażkę, wzbogaca analizę o szerszy kontekst, pozwalając lepiej umiejscowić badane zjawisko;

- Metoda scenariuszowa wzbogaca o perspektywę przyszłościową (przewidywanie, planowanie) – pomaga w tworzeniu realistycznych rekomendacji, pozwala na eksplorację alternatywnych ścieżek rozwoju, wzmacnia analityczne myślenie o przyszłości edukacji.

W dysertacji z pedagogiki stanowi to mocne fundamenty do formułowania wniosków teoretycznych i praktycznych, wychodząc poza opis na rzecz diagnozy i rekomendacji, wykorzystując zarówno narzędzia jakościowe (analiza treści, kodyfikacja), jak i ilościowe (statystyki, częstotliwości).

Wybrane metody są adekwatne do problemu badawczego, zapewniają wiarygodność i rzetelność wyników, stanowią oryginalne rozwiązanie i dowodzą umiejętności Doktorantki w prowadzeniu badań. Jasno opisany został ich kontekst, narzędzia, próbę badawczą i ograniczenia. I w końcu narzędzia badawcze są właściwie uzasadnione i zastosowane, co jest kluczowe dla wartości pracy naukowej.

Ocena wyników badań

Ocena wyników badań w zakresie nauk społecznych (pedagogiki) to odpowiedź na pytanie: *dlaczego uzyskano takie, a nie inne rezultaty, ich znaczenia oraz umiejscowienia w szerszym kontekście teorii i wcześniejszych badań?*

Badanie wpływu elementów wychowawczych i edukacyjnych na rolę opiekuna jest kluczowe dla identyfikacji czynników determinujących jakość opieki. Elementy edukacyjne oraz wychowawcze mają znaczący wpływ na postawę i jakość opieki świadczonej przez opiekunów osób starszych. Zwiększają kompetencje, rozwijają empatię oraz promują zaangażowanie, co w efekcie prowadzi do lepszej jakości usług opiekuńczych, a tym samym do poprawy jakości życia osób starszych. Właściwa edukacja oraz wychowanie w tym zawodzie mogą zatem przyczynić się do stworzenia bardziej humanitarnego, empatycznego i profesjonalnego środowiska opiekuńczego.

Dokonując podsumowania rozważań wynikających z niezwykłych obserwacji zarówno opiekunów, jak i ich podopiecznych, Autorka pracy zwraca uwagę na istotne powiązania między praktycznymi doświadczeniami a literaturą teoretyczną. Z integracją

tych dwóch wymiarów pozwala na głębsze zrozumienie zjawisk, które mają miejsce w relacjach wychowawczych, a także na wyciągnięcie konstruktywnych wniosków dotyczących stosowanych metod i strategii.

Kandydatka uzyskuje nie tylko cenną wiedzę na temat praktyk opiekuńczych, ale również tworzy solidną podstawę teoretyczną dla przyszłych badań nad wpływem dóbr edukacyjnych i wychowawczych na rozwój opiekunów. Takie podejście pozwala na zbudowanie mostu między teorią a praktyką, co może przyczynić się do podnoszenia standardów w dziedzinie opieki i wychowania.

Wnioski Kandydatki podkreślają, jak istotne jest kompleksowe podejście do kształcenia i wychowania opiekunów osób starszych, co ma wpływ na jakość świadczonej opieki oraz na dobrostan seniorów. Implementacja rekomendacji może znacząco poprawić jakość opieki nad osobami starszymi, a także wpłynąć pozytywnie na rozwój zawodowy opiekunów.

Kandydatka sprawnie odnosi się do literatury i teorii. Przeprowadzone badania są zgodne z celami badawczymi i literaturą, wskazują na znaczenie i wpływ odkryć, potwierdzają wartość poznawczą oraz wskazują praktyczne rekomendacje dla praktyki. W dysertacji nie występuje powtarzanie wyników bez interpretacji (tzw. parafrazowania). W sumie badanie wnoszą nową i pozytywną wiedzę, a **wykazane wnioski są godne szerszego dyskursu naukowego.**

Informacja o ewentualnych nieprawidłowościach

Praca jest dosyć kontrowersyjna metodologicznie.

Brak jest zakończenia, co moim zdaniem świadczy o poważnym uchybieniu merytorycznym i organizacyjnym. Oznacza, że praca nie spełnia w pełni standardów akademickich, co utrudnia recenzentowi ocenę, czy założenia zostały osiągnięte. Rozdział „REKAPITULACJA, WNIOSKI I REKOMENDACJE” w jakiś sposób zastępuje Zakończenie, ale nie do końca. Rekapitulacja powtarza i umacnia kluczowe ustalenia, a zakończenie je syntetyzuje, podkreślając znaczenie pracy.

W pewnym sensie elementy Zakończenia można odnaleźć w Streszczeniu. Niemniej jednak streszczenie nie może zastępować zakończenia pracy doktorskiej, ponieważ pełnią zupełnie różne role: streszczenie to krótki, obiektywny skrót całej

pracy (cel, metody, wyniki, wnioski), podczas gdy zakończenie to refleksja, synteza i dyskusja - podsumowanie, znaczenie wyników, ograniczenia i perspektywy na przyszłość, co jest kluczowe dla rozprawy doktorskiej. Streszczenie jest „wizytówką”, a zakończenie - podsumowaniem i wnioskami końcowymi, z perspektywą na przyszłe badania, co jest wymagane dla stopnia naukowego.

Poważnym mankamentem dysertacji jest **połączenie w jeden rozdział (VI) opisu metodologii badań z badaniami własnymi**. Brak wyraźnego rozdzielania metodologii badań własnych w dysertacji jest poważnym niedociągnięciem, ponieważ uniemożliwia recenzentom ocenę wiarygodności i rzetelności pracy. Metodologia powinna być jasno przedstawiona w osobnym rozdziale, zawierającym cele/pytania/hipotezy badawcze, metody i techniki badawcze (np. kwestionariusz, wywiad), charakterystykę próby oraz procedurę badawczą, aby zapewnić czytelność i naukową wartość pracy. Łączenie opisu metodologii z własnymi badaniami w naukach społecznych grozi subiektywizacją, utratą obiektywizmu, ryzykiem błędu selekcji i niewłaściwej generalizacji wyników na szerszą populację, co może osłabić wiarygodność pracy. Kluczowe jest jasne oddzielenie części teoretycznej/metodologicznej od empirycznej, by podkreślić rygor naukowy. Głównym minusem jest ryzyko nadmiernego zaangażowania emocjonalnego i myślenia życzeniowego, zacierające obiektywne spojrzenie na fakty i wnioski. Kluczowym **byłoby spójne uzasadnienie, dlaczego te elementy są prezentowane razem**, aby czytelnik zrozumiał, jak metodologia przełożyła się na konkretne, własne odkrycia, zamiast traktować je jako odrębne bloki i tego oczekuję przy obronie dysertacji.

Brak określenia w pracy celu teoretycznego, poznawczego i praktycznego. Dysertacja powinna rozróżniać cele teoretyczne, poznawcze i praktyczne, ponieważ wyraźnie definiują one, co praca ma osiągnąć: cel teoretyczny to poszerzenie wiedzy i usystematyzowanie teorii, cel poznawczy to budowanie teorii wyjaśniających zjawiska, a cel praktyczny to opracowanie wskazówek dla grup objętych badaniami, co jest kluczowe dla oryginalności i wartości naukowej pracy, wskazując na jej wkład w rozwój dziedziny i możliwość zastosowania wyników w praktyce.

Kolejną kwestią jest brak spójności przypisów. W polskiej typografii odnośnik do przypisu (numer lub symbol) **umieszcza się zawsze przed kropką**, przecinkiem,

średnikiem i innym znakiem kończącym zdanie, z wyjątkiem cudzysłowu zamykającego (gdzie stawiamy go przed kropką), a po cudzysłowie zamykającym (jeśli odnosi się do całego cytatu) stawiamy odnośnik i dopiero potem kropkę (jeśli ma być po cudzysłowie). Przy skrótach z kropką odnośnik umieszcza się po skrócie i nie powtarza się kropki. Niestety u Kandydatki można znaleźć nr przypisu po kropce. Należy pamiętać, iż w polskiej pisowni to tylko „kropka jest na końcu zdania”.

Hipotezy są próbą odpowiedzi na sformułowane problemy badawcze. Niezależnie od tego, jakie jest ich źródło – wyrażają wstępne przekonanie badacza o tym, „*co jest znaczące w badanej kwestii?*” Hipoteza określa spodziewany związek między zmiennymi niezależnymi a zależnymi.

Formułowanie hipotez badawczych na podstawie analizy literatury jest fundamentalne i wręcz konieczne w pracy naukowej. Analiza literatury pozwala zidentyfikować luki w wiedzy i na tej podstawie sformułować konkretne, testowalne przypuszczenia (hipotezy) dotyczące przewidywanych wyników badań, stanowiące „edukowaną odpowiedź” na postawione pytanie badawcze.

Autorka szuka potwierdzeń dla hipotez w analizie literatury. Niemniej jednak recenzent nie znajduje w pracy weryfikacji tychże hipotez. Dopiero w streszczeniu odnajduje się zapis: „Hipoteza sugeruje, że opiekunowie uczestniczący w specjalistycznych programach edukacyjnych mają lepszą wiedzę, umiejętności oraz empatię w porównaniu do tych, którzy nie brali w nich udziału. **Weryfikacja tej hipotezy mogłaby** ujawnić znaczenie ciągłego kształcenia i podnoszenia kwalifikacji dla jakości opieki”. I w końcu „Analiza tych problemów badawczych oraz **weryfikacja postawionych hipotez mogą stanowić kluczowy element pracy doktorskiej**, przyczyniając się do lepszego zrozumienia wpływu edukacji i wychowania na postawę opiekuna osób starszych. **Wnioski płynące z takich badań mogłyby być istotne nie tylko dla praktyków**, ale także dla polityki społecznej i systemu kształcenia zawodowego”.

Opisanie hipotez z literatury i ich niezbadanie to poważny błąd metodologiczny, ponieważ hipoteza jest przypuszczeniem wymagającym weryfikacji poprzez badania empiryczne, aby stać się wiedzą naukową. **Niezbadanie hipotezy oznacza, że pozostaje ona jedynie spekulacją**, a praca naukowa traci na wartości i nie wnosi

niczego nowego, marnując potencjał teorii i danych, które mogłyby potwierdzić lub obalić założenia. Dobra hipoteza, oparta na literaturze, powinna być sformułowana jasno, być sprawdzalna i prowadzić do konkretnych wniosków, a jej niezbadanie podważa sens całego procesu badawczego. Należy jednak pamiętać, że hipotezy stawia się, by je weryfikować, a decyzja o potwierdzeniu lub odrzuceniu powinna być wynikiem analizy statystycznej.

Nie potrzebnie Kandydatka wielokrotnie powtarza tytuł rozprawy doktorskiej.

W sumie praca jest wartościowa, ale zrozumienie pełnej intencji Autorki może sprawić wiele kłopotu. Niemniej jednak po korektach, uzupełnieniach godna publikacji.

Oryginalność opracowania problemu naukowego

O oryginalności opracowania naukowego **świadczy** nowe spojrzenie na znany problem, identyfikacja luk w dotychczasowej wiedzy, sformułowanie nieoczywistego pytania badawczego oraz zastosowanie niekonwencjonalnych metod lub analiza przypadku pozwalająca na odkrycie nowych zależności, co prowadzi do wartościowych wniosków i rozwoju dyscypliny. Kluczowe są też aktualność i istotność problemu, a także solidne podstawy teoretyczne i właściwy dobór literatury.

Oryginalność recenzowanego doktoratu polega na dogłębnej analizie wpływu specyficznych form edukacji i wychowania na postawę opiekunów, koncentrując się nie tylko na praktycznych umiejętnościach (jak higiena czy zakupy), ale przede wszystkim na aspektach emocjonalnych, etycznych i psychologicznych (empatia, cierpliwość, odpowiedzialność), co stanowi ważny wkład w pedagogikę opiekuńczą i gerontologię praktyczną, badając, jak i dlaczego te elementy kształtują profesjonalną i humanitarną postawę opiekuna.

Istota oryginalności dysertacji:

- Kształtowanie postawy zaangażowania organizacyjnego – dysertacja skupia się na procesie formowania postawy opiekuna, a nie tylko na opisie jego obowiązków, co jest nowatorskie.
- Integracja edukacji i wychowania – wyróżnia się znaczenie zarówno formalnej edukacji (wiedza), jak i procesów wychowawczych (kształtowanie cech) w tworzeniu kompleksowej postawy.

- Identyfikacja kluczowych „elementów” – dysertacja identyfikuje konkretne elementy wychowawcze i edukacyjne, które mają największy wpływ na postawę (np. empatia, cierpliwość, odpowiedzialność), co jest istotne dla programów szkoleniowych.
- Wkład w praktykę i teorię – wyniki posiadają praktyczne zastosowanie w tworzeniu skuteczniejszych szkoleń, a teoretycznie wzbogacają rozumienie roli opiekuna w systemie opieki długoterminowej.

Wyższość nad dotychczasowymi opracowaniami:

- Wiele prac wymienia cechy opiekuna (np. cierpliwość, siła fizyczna), ale rzadko analizuje je w kontekście systematycznego kształtowania poprzez konkretne elementy wychowawcze i edukacyjne, co jest sednem tej pracy.
- Badanie dotyka sedna problemu: jak zmienić opiekuna z osoby wykonującej czynności (higiena, zakupy) w profesjonalistę o ukształtowanej postawie, który rozumie seniora i potrafi tworzyć relację, co podkreśla znaczenie wspomnianych elementów.

Problem naukowy recenzowanej dysertacji jest precyzyjny, stanowi sprecyzowane ujęcie problemu, dotyczy ważnego zagadnienia w pedagogice, jest jasno zdefiniowany, właściwie determinuje cele, obiekt i metody badawcze, wskazuje na pewne luki, którą badania mają wypełnić.

Ocena ogólnej wiedzy teoretycznej i umiejętności samodzielnej pracy naukowej

Zasadniczym aspektem kompetentnej pracy badawczej jest obiektywizm. Podsumowując, stwierdzam, że opracowanie rozprawy jest spójne i uporządkowane. Doktorantka tworzy nowe rozwiązania, wyjaśnia nieznanne fakty, zdarzenia i procesy, ograniczenia dotychczasowych ustaleń innych badaczy, wysuwa nowe wnioski i teorie, wskazując jednocześnie na skutki tych osiągnięć oraz proponuje rekomendacje dla teorii oraz praktyki. Zaobserwować można dobry warsztat naukowy.

Kluczowym w recenzji rozprawy doktorskiej jest ocena ogólnej wiedzy teoretycznej i umiejętności samodzielnej pracy naukowej Kandydatki. Doktorantka wykazała się szeroką znajomością dziedziny, logiczną (choć dość kontrowersyjną) strukturą pracy, aktualnym przeglądem literatury, oraz zdolnością do samodzielnego formułowania wniosków i prowadzenia badań. Jestem przekonany, że Doktorantka

posiada odpowiednią wiedzę teoretyczną w swojej dziedzinie oraz potrafi samodzielnie prowadzić badania naukowe, co wykazała w interesującym opracowaniu.

Konkluzja końcowa

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska **mgr Małgorzaty Zaborowskiej** oceniona została przeze mnie **na ocenę bardzo dobrą**.

Recenzowana praca doktorska stanowi istotny wkład w rozwój pedagogiki w zakresie *ELEMENTÓW WYCHOWAWCZYCH I EDUKACYJNYCH KSZTAŁTUJĄCYCH POSTAWĘ OPIEKUNA OSÓB STARSZYCH*. Podjęty przez Doktorantkę problem posiada zarówno znaczenie naukowe, jak również aplikacyjne. Praca dotyczy tematyki bardzo interesującej i aktualnej. Ma ona znaczenie poznawcze, wnosi wkład w poszerzenie wiedzy o wielu wątkach w zakresie zastosowania koncepcji naukowych. Jest ona nowatorska i może stanowić istotną pomoc w prowadzeniu dalszych badań.

Uważam, że praca Kandydatki, spełnia warunki zawarte w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. 2018 poz. 1668, t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1571, 1871, 1897, z 2025 r. poz. 619, 620, 621, 622, 1162) i niniejszym wnoszę o dopuszczenie Pani **mgr Małgorzatę Zaborowską** do kolejnych etapów postępowania o nadanie stopnia naukowego doktora nauk społecznych w dyscyplinie nauk pedagogicznych.

Życzę dalszych sukcesów i powodzenia w życiu osobistym i naukowym.

Warszawa, dnia *22.01.2026*

